

Алишер Навоӣ

ИСКАНДАРНОМА

Алишер НАВОИЙ

Искандарнома

*Мир Махдум ибн Шоҳюнус томонидан Алишер Навоий
“Хамса”сининг “Насри Хамсаи беназир” номи билан амалга
оширилган насрий табдилидан*

Нашрга тайёрловчи:
Озода Тожибоева

Тошкент
“MUMTOZ SO‘Z”
2013

УДК: 821.521.133
КБК 83.3(5Ў)

XIX аср охири XX аср бошларида ўлкамизда фаолият юритган тошбосма матбаалар мумтоз адабиётимиз, айниқса, Алишер Навоий ижодини халқ орасига янада кенгроқ тарғиб қилиб, оммалаштиришида муҳим босқичлардан бири бўлди. Ноширлар Ҳазрат Навоий асарларини нашр этиши билан биргаликда, уларни оммалаштиришида қизиқарли ва қулай усуллардан ҳам фойдаланишди. Тошкентлик ношир Мир Махдум ибн Шоҳюнус “Ҳамса” дostonларини содда, халқона услубда насрий баёни орқали ўзбек китобхонларига тақдим этган.

Илк бора кенг жамоатчилик эътиборига ҳавола қилинаётган мазкур асар Ҳазрат Навоий ижодини ўрганишида кенг китобхонларга ёрдам беради деган умиддамиз.

Нашрга тайёрловчи:

Озода Тожибоева

Масъул муҳаррир:

Ҳамиджон Ҳомидий

филология фанлари доктори, профессор

Тақризчи:

Бобохон Қосимхонов

филология фанлари номзоди, доцент

ISBN 978-9943-398-91-4

©Алишер Навоий, 2013
©“MUMTOZ SO‘Z”, 2013

“НАСРИ ХАМСАИ БЕНАЗИР” АСАРИ ҲАҚИДА

Ўзбек халқининг қадимий маънавий анъаналаридан бири бўлган қиссахонлик маҳфилларида дostonлар, жангнома, ишқий-саргузашт асарлар бир киши томонидан ўқилиб, кўпчилик томонидан тинглангани маълум. Навоийхонлик давраларида ҳам “Хамса” дostonлари ўқилиб, алоҳида уламолар томонидан шарҳлаб борилган. Дostonларнинг туб моҳиятини оддий халқ оmmasига соддароқ ҳолатда етказиш учун мисралар замиридаги яширин маъноларни изоҳлаш, тушунтиришлар натижасида XVIII-XIX аsрларга келиб, Алишер Навоий “Хамса”си таркибига кирган дostonларни қайта яратиш ёки халқ қиссалари услубидаги насрий нусхаларини ижод қилиш анъанаси вужудга келди. Натижада халқ оғзаки ижоди ва ёзма адабиётда уларнинг турли намуналари яратилди. Адиблар Умар Ҳокий, Маҳзун амалга оширган Навоий дostonларининг қисса ҳолидаги вариантлари халқ орасида жуда машҳур бўлган. Ўзбекистонда тошбосма матбаалар фаолият юрита бошлаши билан бу каби насрий табдиллар кўплаб нусхада нашр этилиб, халқ орасига кенг-роқ тарқалди. Яратилган насрий табдиллар “Хамса” дostonларининг айнан изоҳловчи табдили эмас, балки адибларнинг дostonга ишбитан ижодий ёндашишлари меҳнати маҳсули эди. Ушбу ҳолатларни инобатга олиб тошкентлик ношир Мир Маҳдум ибн Шохдинос эндиликда турли сюжетлар доирасидаги эркин насрий табдиллар эмас, Навоийнинг ҳар бир сўзини изоҳлаб, шарҳлаб оддий китобхонлар оmmasининг ҳам чуқурроқ тушунишларига ёрдам беридиган насрий баёнлар яратиш лозимлигини англаб етади. Ва илк бора “Хамса” дostonларидан “Фарҳод ва Ширин”, “Лайли ва Мажнун”, “Сибъан сайёр”, “Садди Искандарий”нинг байтма-байт, мисрама мисра ширҳидан иборат изоҳловчи баёнларини яратишга киришади.

“Насри Хамсаи беназир” ва унинг муаллифи ҳақидаги маълумотлар жуда кам кам бўлиб, асар номи илк бора Фитратнинг “Фарҳод ва Ширин” дostonи тўғрисида¹ номли мақоласида учрайди. Бу маълумотни бир неча адабиётшунослар ўз тадқиқотларида келтириб ўтганлиги, Фитрат мақолада Навоий дostonини юқори

¹ Фитрат А. “Фарҳод ва Ширин” дostonи тўғрисида // Аланга. 1930. № 1-2. Қайта нашри: Фитратнинг асарлари. II ҷилд. – Т. Миллийият, 2000. – Б. 131-132.